

УДК 930

**REVIEW AND SYSTEMATIZATION OF SOURCE DOCUMENTS
CONFIRMING THE FACTS OF CORRUPTION AND BRIBERY IN THE
ADMINISTRATIVE AND OFFICIAL ENVIRONMENT OF UKRAINIAN
GOVERNATIONS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH - EARLY 20TH
CENTURIES**

**ОГЛЯД ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО
ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ФАКТИ КОРУПЦІЇ ТА ХАБАРНИЦТВА В
АДМІНІСТРАТИВНО-ЧИНОВНИЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКИХ
ГУБЕРНІЙ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ**

Burylov K.V. / Бурилов К.В.

postgraduate student in history and archaeology / аспірант з історії та археології

VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY

Kyiv, 17 John Paul II Street, 01042

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,

Київ, Іоанна Павла II 17, 01042

***Анотація.** У статті розглянуто, проаналізовано та систематизовано джерельні документи, що підтверджують факти корупційної та хабарницької діяльності серед чиновників адміністративно-чиновницького апарату українських губерній другої половини ХІХ – початку ХХ століття.*

***Ключові слова:** періоджерела, архівні документи, огляд, систематизація корупція, хабарництво.*

Вступ.

При вивченні величезної кількості різноманітного джерельного матеріалу, який засвідчує й підтверджує корупційні прояви досліджуваного періоду, перед дослідником постає проблема його інформаційної хаотичності та різноманітності. Тому для того, щоб нівелювати негативні прояви цього явища, виявлений джерельний матеріал необхідно систематизувати, що допоможе найефективніше використати віднайдені документи за змістом.

Основна частина.

Отже, в контексті даного дослідження пропонується підрозділити всі виявленні періоджерела за наступними категоріями:

I категорія. Нормативно-правові акти, які приймалися та набирали свою юридичну силу в досліджуваний період. Таким надважливим нормативно-правовим актом є «Уложення про покарання кримінальне та виправне» 1845 року, 402 стаття якого передбачала певні види покарання за хабарницьку та корупційну діяльність[1]. Передбачення покарання за корупційну та хабарницьку діяльність засвідчувало про те, що ця проблема стала настільки серйозною, що навіть верховна самодержавна влада Російської імперії вже не могла заплющувати очі на багаточисельні факти корупції і хабарництва в адміністративно-чиновницькому середовищі та вимушена була приймати заходи, щодо державної протидії корупційним проявам;

II категорія. Статистична звітність. До цієї категорії джерельних документів відносяться щорічні видання книг – «Списки цивільним чинам відповідного відомства», у яких зазначалися дані про службу чиновника, його

нагороди та заохочення і стягнення. Сучасні дослідники вказують на запровадженні публікацій майнового становища чиновників імперії як дуже важливого факторі протидії корупції за часів правління імператора Олександра II. Зокрема, О. М. Ярошенко відмічає той факт, що головним позитивним моментом у цих книгах була інформація про розмір отриманого жалування й наявність майна, не лише тільки особистого, а й найближчих родичів. Публікація даних книг давала змогу легко виявити задеклароване та реальне становище чиновників [2, с. 34-35].

Неможливо не звернути увагу на один із найцікавіших документів, який потребує ретельного вивчення – це «Витяг із всепідданого звіту сенатора Половцева з ревізії Київської губернії» 1880 року. В якому наведено багато типових проявів корупційної діяльності чиновників Київської губернії. Найодіознішим прикладом недбалості та корупції в адміністративно-чиновницькому середовищі губернії є історія, яка почалась ще в 1875 році, коли Звенигородський повітовий справник доповідав губернатору про незадовільний стан моста через річку Тікич. На зазначені звернення ніхто не звертав уваги, аж поки в 1877 році даний міст не було знесено водою. З 1877 по 1881 рр. тривала переписка стосовно даного випадку, але до будівництва моста справа так і не дійшла, що зовсім не завадило губернському керівництву щорічно протягом трьох років виділяти та проводити по відповідному кошторису 300 рублів на відновлення згаданого зруйнованого моста;

III категорія. Періодика. Преса та різні періодичні видання, зокрема такі як «Киевская заря», «Заря», «Шершень» в завуальованій сатиричній формі висміювали хабарництво серед чиновників та акцентували увагу широкого загалу людей на суспільній шкоді, яку завдає корупція. Варто зазначити, що в журналі «Шершень», який характеризувався найбільшою антихабарницькою спрямованістю, дуже часто публікувалися твори найкращих українських літераторів того часу, а саме таких як І. Франко, І. Нечуй-Левицький, М. Коцюбинський тощо [7, с. 176];

IV Категорія. Конкретно задокументовані архівні корупційні справи. Вивчення друкованих відомостей, які зберігаються в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського та специфічних джерел державних архівів стосовно конкретних корупційних справ щодо притягнення до судової відповідальності чиновників й сільських службовців за хабарницьку та корупційну діяльність. Зокрема, видачі фальшивих документів, фінансових махінацій, нецільових розтратах коштів, безпосереднього викрадення коштів із державних установ. Все це дає підстави вважати, що такі ж факти корупційної діяльності, якщо це було в практиці судових рішень, були розповсюджені в усіх українських губерніях. Саме вивчення таких корупційних справ надасть змогу об'єктивно вивчити причини, особливості та наслідки корупційної і хабарницької діяльності чиновників.

Висновок.

Джерельний аналіз показує, що систематизація та класифікація знайдених архівних матеріалів відіграє дуже важливу роль при написанні дисертаційної роботи, оскільки дає змогу найефективніше використовувати інформацію при

написанні відповідних розділів дисертації, а також чітко дозволяє виявити малодосліджені джерельні матеріали відповідних державних архівів. Для прикладу, доречним буде звернути увагу на той факт, що в багатьох уже існуючих наукових доробках дуже мало використано інформації з періодичних видань та загальних друкованих відомостей, які зберігаються в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

Література.

1. Уложення про покарання кримінальне та виправне 1845. С. 175. [Електронний ресурс] режим доступу: extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://history.org.ua/LiberUA/UINakUgIspr_1845/UINakUgIspr_1845.pdf
2. Ярошенко М.О. Запобігання корупції в системі губернської адміністрації в Наддніпрянській Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Стаття Наукового вісника Ужгородського національного університету. Ужгород. 2016. С. 34 – 35.
3. Ярошенко М. О. Протидія корупції в судовій системі Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст.: зб. наук. пр. – Київ. Серія 18. 93 – 99 с.
4. Мельник М. І. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. Національна безпека і оборона № 7. Київ, 2009. 67–72 с.
5. Бурдін М.Ю. Система попереднього розслідування у кримінальному судочинстві Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. (на матеріалах українських губерній). Автореферат дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2011. 19 с.
6. Молчанов В.Б. Корупція як соціальний чинник добробуту імперської адміністрації у підросійській Україні в XIX – на початку XX ст.: Зб. наук. пр. – 2008. 247-267 с.
7. Падалко С.С. Хабарництво на Правобережній Україні: суспільно-історичні передумови, особливості та засоби протидії (Друга половина XIX – початок XX ст.): Автореферат дис. канд. іст. наук. – Київ, 2018. – 279 с.

Transliteration

1. Ulozhennya pro pokarannya kryminal'ne ta vypravne» 1845. S. 175. [Elektronnyy resurs] rezhym dostupu: extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://history.org.ua/LiberUA/UINakUgIspr_1845/UINakUgIspr_1845.pdf
2. Yaroshenko M.O. Zapobihannya koruptsiyi v systemi huberns'koyi administratsiyi v Naddnipryans'kiy Ukrayini (druha polovyna XIX – pochatok XX st.): Stattya Naukovoho visnyka Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Uzhhorod. 2016. S. 34 – 35.
3. Yaroshenko M. O. Prottydiya koruptsiyi v sudoviy systemi Naddnipryans'koyi Ukrayiny v druhiy polovyni XIX – na pochatku XX st.: zb. nauk. pr. – Kyiv. Seriya 18. 93-99 s.
4. Mel'nyk M. I. Politychna koruptsiya: sutnist', chynnyky, zasoby prottydiyi. № 7. Kyiv. 2009. 67–72 s.
5. Burdin M. Systema poperednoho rozsliduvannia u kryminalnomu sudochynstvi Rosiiskoi imperii druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. (na materialakh ukrainskykh hubernii). Avtoreferat dys. kand. yuryd. nauk. – Kharkiv, 2011. 19 s.
6. Molchanov V.B. Koruptsiya yak sotsial'nyy chynnyk dobrobutu impers'koyi

administratsiyi u pidrosiys'kiy Ukraini v XIX – na pochatku XX st.: Zb. nauk. pr. – 2008. S. 255, 258.

7. Padalko S.S. Khabarnytstvo na Pravoberezhnii Ukraini: suspilno-istorychni peredumovy, osoblyvosti ta zasoby protydii (Druha polovyna XIX –pochatok XX st.): Avtoreferat dys. kand. ist. nauk. – Kyiv, 2018. – 279 s.

Abstract. *The article examines, analyzes and systematizes source documents that confirm the facts of corruption and bribery among officials of the administrative and bureaucratic apparatus of Ukrainian provinces in the second half of the 19th and early 20th centuries.*

Key words: *primary sources, archival documents, review, systematization, corruption, bribery.*

Науковий керівник: д.і.н., проф. Михайлюк В.П.

Стаття надіслана: 30.06.2024 р.

© Бурилов К.В.